NUME DE PĂRŢI ALE CORPULUI (GURĂ – LIMBĂ – BUZĂ) ÎN ANTROPONIMIA ISTORICĂ ROMÂNEASCĂ. SEMNIFICAŢII ŞI FRECVENŢĂ

NAMES OF HUMAN BODY PARTS (MOUTH – LIPS – TONGUE) REPRESENTED IN THE HISTORICAL ROMANIAN ANTHROPONIMY. MEANINGS AND FREQUENCY

(Abstract)

The names of the human body's parts seemed to have been used as human names since ancient times, Publius Ovidius *Naso* is a certain proof in this regard. As they name speech organs, the words *mouth*, *tongue* and *lip* are often being used as no-ritual names in simple or compound units. The meanings involved in this process are not always easy to discover.

The key is offered sometimes by the paremiological and idiomatical structures involving these terms, or by the connotative signification of the secondary term, if we deal with compound names. This article aims both to analyze the meanings which could explain the transfer mechanism, also to describe the delexical capacity of these terms by analyzing their proper names families as they are registered in old documents (we mean between XVth and XVIIth century) compared by those from recent onomasticons.

Cuvinte cheie: *gură, limbă, buză, transfer antroponimic, vitalitate onomastică.*
Key-words: *mouth, tongue, lip, anthroponymical transfer, onomastical vitality.*

1. Apariţia numelor de părţi ale corpului (uman sau animal) în formule antroponimice ale antichităţii romane înregistrate, unele, documentar[1],

[1] Este cunoscut cazul mai multor supranume latineşti celebre, folosite mai cu seamă cu funcţie de *cognomena*: Ovidius Publius *Naso*, de pildă, sau vechiul nume gentilic *Cornelia*, pe care cei mai mulţi specialişti l-au raportat la numele comun *cornu* (Ionescu 1975: 92), aspecte ce sugerează vechimea obiceiul folosirii *supranumelor afective* (*porecle*) în denominaţia umană.

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)

sugerează uzul acestui stoc lexico-semantic cu funcţie de individualizare umană încă din vechimea cea mai îndepărtată, obiceiul denominativ fiind probabil cunoscut la nivelul tuturor comunităţilor omeneşti, indiferent de mărimea sau nivelul cultural al acestora. Acest mecanism – care îşi are originea în uzul numelor de animale sau de părţi ale corpului acestora ca epitete fizice sau comportamentale umane – face parte din zestrea culturală transmisă timp îndelungat din generaţie în generaţie; de altfel, obiceiul atribuirii şi folosirii poreclelor este activ încă la nivelul întregului spaţiu romanic îndeosebi în comunităţile populare mici, închise. La nivelul romanităţii orientale, creativitatea semantică populară în domeniul folosirii numelor de animale, dar şi al celor legate de părţi ale corpului acestora în denominaţia umană, este cu atât mai remarcabilă, în opinia noastră, cu cât numai o mică parte a acestor mărci denominative a avut şansa de a fi supravieţuit timpului prin fixarea în documentele interne ca formule antroponimice, oficiale sau nu.

Reconstituirea conţinutului iniţial al numelor de părţi ale corpului cu care acestea au cunoscut întrebuinţare în denominaţia umană este, din perspectivă actuală, o întreprindere dificilă, însă, nu sortită cu totul eşecului: dată fiind stabilitatea noţională a domeniului, semantica implicată în conversia antroponimică se păstrează în nucleul semantic al lexemului-bază timp îndelungat şi poate fi reconstituită, printre altele, prin raportare la frazeologia aferentă sau la fondul paremiologic dezvoltate în jurul lexemului, iar în cazul formelor bitematice, aceasta se poate deduce şi din semnificaţia conotativă a termenului secund.

Reconstrucţia sensurilor cu impact antroponimic care ar putea explica prezenţa în antroponimia istorică a acestor cuvinte vizează unităţile din stocul onomastic de nume adiţionale mono- sau bitematice delexicale, extrase din documentele interne ale cancelariilor româneşti din secolele trecute (ne referim aici îndeosebi la secolele XV-XVII), care au fost raportate fără echivoc la lexemele anunţate în titlu, aşa cum este înregistrat în lucrările consacrate: DERS, Bogdan 1946, Constantinescu 1963. Acest corpus a fost supus comparaţiei cu inventarul actual de patronime (Iordan 1983; CT), pentru a descoperi modul cum aceste familii onomastice au rezistat sau nu timpului.

2. Cele trei cuvinte supuse analizei fac parte din **terminologia veche, moştenită**, implicată în denumirea părţilor corpului omenesc, circumscrise, toate trei, prin conţinutului propriu, denotativ, noţiunii „organ de ingerat hrana" dar, prin natura împrejurărilor, şi acelei „părţi a corpului folosite la comunicare, vorbire". Toate cele trei lexeme cunosc, prin sedimentare constantă, o semantică secundară cuprinzătoare, nu întotdeauna, însă, explicită. În mare parte aceasta este descifrabilă contextual, din frazeologia aferentă, dezvoltată în jurul acestor termeni-cheie. Contribuţia de faţă se concentrază

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)

asupra descrierii acelui tip de conţinut pasibil de a explica prezenţa – directă sau indirectă – a termenilor respectivi în denominaţia umană.

3. Din punctul de vedere al **procedeelor semantice** implicate în procesul de transfer antroponimic, numele de părţi ale corpului, ca şi numele de animale, cunosc întrebuinţare în antroponimia nonrituală pe două căi: prin *evocare directă* cu referire evidentă la o particularitate fizică – considerată sau nu un defect, şi prin *evocare indirectă*, sugerând, prin derivate sau compuse şi prin tipul de conotaţie implicat, unele calităţi sau lipsuri psiho-morale, conducând, ambele, la circulaţia iniţială a acestor epitete ca *porecle*, mult mai rar ca *supranume admirative*.

Procedeul *evocării indirecte* are la bază dezvoltări semantice de tip metaforic (caracteristice, de regulă, transferului numelor de animale în denominaţia umană) sau, mult mai frecvent, de tip metonimic. Numele de părţi ale corpului presupun, de regulă, la baza uzului cu funcţie antroponimică, o relaţie logică de contiguitate, de tip metonimic, procedeul semantic de asemănare, metafora, nefiind implicat în acest proces.

4. În ceea ce priveşte aspectul **gramatical**, toate sintagmele bimembre reprezintă de fapt izolări ale unor perifraze verbale predicative care sunt legate, semantic, la nivelul limbajului popular, de descrierea succintă a unor situaţii generale de viaţă şi ale unor trăsături comportamentale omeneşti responsabile de apariţia şi fixarea în formule concise, a unor *epitete denominative*, devenite uneori *supranume.* Nu de puţine ori denominatul sfârşeşte prin a-şi însuşi aceste supranume şi chiar a le transmite ereditar. La baza conversiei antroponimice se află uneori *numele predicativ* cu determinanţii săi (de exemplu *limbă-lată* din grupul verbal *a fi limbă-lată* cu circulaţie efectivă la indicativ: *Ion este* ~), cel mai adesea, însă, când capul grupului verbal se află în funcţie predicativă (cazul verbului *a avea*, *a striga*, *a ţipa* de pildă), implicate în acest proces sunt complementele directe sau modale (*a avea gură roşie*; *a striga/ţipa în gura mare*). Sintagmele astfel rezultate reprezintă, în totalitate, grupuri nominale – îmbinări paratactice ale substantivelor supuse analizei cu adjective calificative care, de regulă, se pot regăsi în antroponimia istorică şi în cea actuală ca forme aglutinate.

5. Prin procedeul **evocării directe** sunt folosite în denominaţia umană două dintre cele trei lexeme – *gură* şi *buză*, ambele referindu-se la particularităţi morfologice apte de a ajuta la particularizarea denominatului în cadrul comunităţii sociale respective. Trebuie să menţionăm aici faptul că la baza numeroaselor dezvoltări de sens ale lexemului *gură*, implicate, aproape toate,

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)

în capacitatea lui deantroponimică, este de presupus un regim referenţial exclusiv *uman*, întrebuinţare veche, probabil etimologică, în ciuda atestării precare cu acest statut la nivelul textelor vechi.

Câteva antroponime, bitematice, ar putea avea ca punct de pornire conţinutul propriu, anatomic: „organ prin care se introduc alimentele în corp", cu care lexemul apare în compuse cu epitete care aduc precizări anatomice, aflate la originea unor antroponime care se pot regăsi în inventarul patronimic în prezent: *Gurălargă* (Iordan 1983: 233) şi *Gurăroşie* (CT), supranume fără înregistrări documentare mai vechi, deci fără posibilitatea de a face vreo consideraţie asupra vitalităţii modelului onomastic.

Atestările unor supranume care implică lexemul de substrat, *buză*, sugerează circulaţia acestuia în compuse, ca epitet denominativ al cărui punct de plecare îl constituie o particularitate (de fapt o anomalie medicală remediabilă în prezent prin mijloace chirurgicale) care, în trecut neputându-se trata, oferea posibilitatea individualizării persoanei respective în cadrul comunităţii: [Stoian] *Buză de Epure* apare în documentele Ţării Moldovei din secolul al XVI-lea (Constantinescu 1963: 226). Cu un conţinut oarecum similar, legat tot de particularităţi anatomice, cunosc o bună reprezentare antroponimică câteva derivate: *buzac*, *buzat*, *buzică*, *buzilă*, de pildă, ale căror variante fonetice trădează fie perioada de fixare a (supra)numelui, fie regiunea de proveniență a denominatului: Petru *Buzatul*, Mihail *Budzat* (Bogdan 1946: 34); *Buzilă*, *Buzâlă*, *Buzălă* (*ibid*.), cu toate că apar documentar în formule monomembre, este de presupus că au circulat ca (supra)nume complementare. Tot aici ar trebui incluse unele compuse, formaţiuni glumeţe, precum: *Buzdrelea* (Constantinescu 1963: 226).

Aceleiaşi zone semantice, referitoare la trăsături fizice, i s-ar putea circumscrie unele compuse: *Buzămurgă* (cu o variantă fonetică rezultată prin disimilare *Buzumurgă*) sau *Buzăuscată*, raportabile la sintagme similare ca mod de îmbinare în albaneză, aspect semnificativ în legătură cu vechimea (cel puţin a) tiparului de compunere. Conţinutul determinativelor sugerează, însă, pentru aceste sintagme, circulaţia într-un alt areal semantic: *murg*, ca adjectiv, este asociat ideii de „negru", „întunecat", iar o îmbinare sinonimă, *buză-vânătă*, circulă ca epitet jignitor (nume de batjocură) sugerând astfel un statut similar şi pentru *buzămurgă*, iar în cazul îmbinării *buzăuscată*, relaţia de sinonimie pe care elementul secund, *uscat*, îl are cu *sec* – adjectiv care, prin conţinutul conotativ descrie „plăcerea de a vorbi urât" – sugerează faptul că şi această sintagmă ar putea fi subordonată ideii de „răutate", „invidie".

Denumind o parte a corpului aflată rar la vedere, *limbă* nu se regăseşte în documente (vechi sau recente) ca denominativ uman prin procedeul *evocării directe*; în documentele româneşti interne sau în onomasticonul actual nu găsim

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)

nume adiţionale similare unor compuse de tipul *Buză-de-iepure*, sau *Gurăroşie*, de pildă.

6. Prin **evocare indirectă** aceste trei lexeme descriu numeroase calităţi, defecte, sau stări fiziologice normale, cotidiene, ori dimpotrivă, rare, aparte, care impresionează mentalul colectiv, şi care explică anumite supranume din textele vechi ori unele patronimice actuale.

Aşa, de pildă, este de presupus că prin conţinutul propriu termenul ***gură*** este implicat, contextual, prin frazeme, în redarea mai multor stări fiziologice: „starea de saţietate", de pildă, se redă prin construcţia *a-şi pune gura la cale*, de unde este de presupus apariţia formulei concise *gura-gata*, prin conversie antroponimică: *Gurăgata* (CT), iar „starea de înfometare" prin locuţiunea *a nu pune nimic în gură*, aflată cu probabilitate la baza sintagmei *gură-goală*, de unde numele complementar prezent în documentele mai vechi: *Gurăgoală* (Constantinescu 1963: 290).

De altfel lexemul redă, prin perifraze, numeroase senzaţii gastronomice, cum ar fi cea neplăcută, cauzată de ingerarea a ceva acru, marcată lexical prin îmbinarea *a i se face* (*cuiva*) *gura pungă*, şi intră chiar în câmpul semantic al stării bahice după cum atestă construcţia *a face gura pâlnie* cu referire la obiceiul unei persoane de a bea excesiv dar, după cum era de aşteptat, îmbinările referitoare la aceste stări au fost evitate ca mărci de individualizare umană, îndeosebi de către cei vizaţi.

Conţinutul „organ al vorbirii", vechi, etimologic, de asemeni, cu răspândire generală în limbă, se află la baza unui alt set de antroponime, la bază structuri compuse.

În funcţie de tipul de conotaţie specifică sintagmei implicate în conversia antroponimică, avem a face cu *supranume afective admirative* sau cu *porecle*. Astfel, încărcătura pozitivă a acestui lexem, deşi rară în contexte laice, marcată, de regulă, de prezenţa în îmbinări cu diverse compliniri adjectivale care „aduc" compusului rezultat semantică pozitivă, se află la baza unor nume complementare, puţin numeroase: *Gurădulce* sau *Gurlină* (formă contrasă din *Gurălină*) (Constantinescu 1963: 290). Prezenţa acestor îmbinări în antroponimia istorică sugerează circulaţia sintagmelor omonime la nivelul numelor comune ca epitete comportamentale sau ca vorbe de alint în anumite comunităţi umane şi, de altfel, acesta este singurul indiciu al existenţei lor trecute; de menţionat că lucrările lexicografice nu înregistrează aceste compuse.

Desigur, calităţile umane vizate ar putea fi „capacitatea retorică", „abilitatea persuasivă" a denominatului, apariţia şi fixarea (supra)numelui trădând o certă implicare pozitivă a afectului în acest proces.

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)

Dată fiind, însă, înclinarea spre ironie proprie temperamentului popular, tipul de conotaţie negativ este caracteristic unui număr mult mai mare de îmbinări lexico-gramaticale prin care se descriu, de regulă, tipurile de comportamente dezavuate. Sintagmele acestea apar, ulterior, în denominaţia umană ca *supranume afective peiorative – porecle* – şi se află la baza mai multor nume din onomasticonul actual.

Trăsăturile de caracter vizate nu sunt legate, în exclusivitate, de capacitatea sau incapacitatea verbală, am putea avea a face şi cu unele „disfuncţii" morale: „lipsa de curaj", de pildă – *a i se muia gura cuiva* se referă la inabilitatea unei persoane de a-şi susţine cauza (DA, s.v.), dacă îmbinarea *gură-moale* este cea la care s-ar putea raporta în mod credibil unul dintre numele adiţionale înregistrat în documentele istorice: *Gură-molia* (Constantinescu 1963: 290).

„Lipsa de concizie verbală în discursul unei persoane", „flecăreala" sunt vizate de unele perifraze verbale: *a da din gură, a-i umbla/merge/toca cuiva gura*, însoţite, opţional, de unele compliniri comparative: *ca o meliţă/ca o fofează/ca o moară stricată*, ori *ca o păpuşă* (DA, s.v.), de unde apariţia formulei concise, *gură-multă*, la care se poate raporta forma actuală *Guramulta* (CT). În aceeaşi zonă semantică circulă câteva derivate: *gureş*, *guraliv* de pildă, aflate, şi ele, la baza unor antroponime vechi sau actuale: *Gureşu*, *Guralivu* (Constantinescu 1963: 290; CT).

„Comportamentul certăreţ, ţâfnos", este conotat şi el prin sintagme ale acestui termen care este folosit, tot în îmbinări, ca epitet comportamental şi fixat în antroponimie încă din etape istorice mai vechi: sintagma *gură mare* se află la baza (supra)numelui *Gurămare* (Constantinescu 1963: 290), perpetuat până în prezent (CT), în timp ce „plăcerea de a vorbi, uneori în mod gratuit, lucruri rele la adresa celorlalţi", este redată succint prin îmbinarea *gură-rea*, fixată şi ea ca patronimic: *Gurărea* (CT); compusul *gură-lată*, absent din lucrările lexicografice, ar putea fi creat prin analogie cu *limbă-lată* referindu-se, aşadar, ca şi acesta, la „plăcerea de a vorbi urât" (DA, s.v.).

Prin conţinutul lui figurat acest cuvânt redă „infatuarea" şi „lăudăroşenia", ipoteză sugerată şi de perifraza *e numai gura de el* glosată ca „făgăduieşte, dar nu se ţine de cuvânt" (DA, s.v.). Semantica aceasta este amplificată, ocazional, de combinarea cu unele sufixe peiorative (*-ău*, de pildă, de unde *gurău* „persoană lăudăroasă") (DA, s.v.), prin conversie: *Gurău* (Constantinescu 1963: 290), model cu vitalitate bună, continuat până în prezent (Iordan 1983: 233; CT).

S-ar putea, astfel, explica prezenţa lexemului, prin transfer, ca antroponim monotematic, înregistrat în documentele vechi cu diverse ipostaze morfologice: *Gura*, *Gură*, *Gure*(*a*). Aceste unităţi se află la baza unei familii onomastice cu continuitate în timp, putându-se regăsi şi în funcţie toponimică (prin intermediul unui nume de grup: *Gureşti* (Constantinescu 1963: 290).

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)

Termenul de substrat – ***buză*** – prezintă, prin semantica figurată, care explică transferul în antroponimie, similitudini foarte mari cu cel generic, *gură*. Acesta se referă, în îmbinări, la câteva trăsături morale, cum ar fi „plăcerea de a vorbi urât": compusul *buzălată* este înregistrat ca nume adiţional în documentele istorice ale Ţării Româneşti: *Buzalată*, R. (Constantinescu 1963: 290), „răutatea", după cum sugerează supranumele *Buzărea*, posibil din *buză-rea*, (formaţiune analogă cu *gurărea*), mai rar „bunătatea": *Buzalin* (CT), patronimic actual raportabil la compusul *buză-lină,* similar cu *gură-lină*.

Între aceste două limite comportamentale se află şi alte trăsături, stări şi trăiri psiho-morale redate prin derivatele sau compusele acestui lexem. „Flecăreala", de pildă, este penalizată printr-un compus, *buzabriciu*, cu circulaţie regională ca epitet comportamental, aflat la baza unui antroponimic actual – *Buzabriciu* (CT), iar „starea de supărare", (justificată sau nu), este ironizată prin unele derivate: *buzat*(*u*), sau *buzău* (DA, s.v.), ambele cu bună reprezentare antroponimică: *Buzat*(*u*), respectiv *Buzău* (DERS: 30; Constantinescu 1963: 226). Trimite şi la alte momente şi situaţii neplăcute: „faptul de a fi fost amăgit sau înşelat în aşteptarea sa", (v. locuţiunile *a se întoarce/a rămâne cu buzele umflate*), conotează „mânia" (vezi unele locuţiuni: *a bate/da din buze*), „starea de nevoie" (*a-i crăpa/scăpăra cuiva buza de ceva*), sau „paguba şi sentimetul provocat de aceasta" (*a se linge/spăla/şterge pe buze*) (DA, s.v.), sensuri figurate, aflate la baza conversiei antroponimice a formelor monomembre (nu neapărat derivate), semnificative şi ele, sub aspect numeric.

Deşi se referă la un organ implicat, fie şi numai parţial în procesul de digestie, ***limba*** pare a fi legată noţional, la nivelul mentalului popular, aproape în totalitate, de „actul vorbirii". Conţinutul etimologic al acestui lexem, ca şi deplasările semantice ulterioare, datorate fie evoluţiei semantice interne, fie calchierii, întăresc, toate, nucleul semantic legat de ideea de „limbă ca mijloc de comunicare lingvistică", sau de „comunitate lingvistică" (DA, s.v.).

Familia onomastică actuală dar şi cea prezentă în documentele interne vechi sugerează că sensurile primare, responsabile de transferul acestui lexem în antroponimie sunt, aproape toate, figurate, de regulă conotate negativ, putând fi grupate, sub noţiunea de „răutate", „maliţiozitate", „indiscreţie", subsumate, în general „plăcerii de a vorbi urât (îndeosebi la adresa altora)" (DA, s.v.). Câteva sintagme referitoare la aceste realităţi, dar şi unele derivate, cu circulaţie iniţială ca epitete comportamentale, se pot regăsi în documentele vechi ca nume adiţionale: *Limbălată*, *Limbău*, *Limbutu*, probabil *Limberea* (care s-ar putea raporta, după părerea noastră, mai bine la *limbă-rea*, şi nu la *limbar* „boală a animalelor") (Iordan 1983: 280).

Conotaţiile pozitive, referitoare la „capacitatea retorică", „darul de a captiva cu elocvenţa", sunt potenţate, ca şi în cazurile anterioare, de combinarea lexemului cu unele calificative: *Limbă-dulce* este un supranume înregistrat în

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)

documentele din secolul al XV-lea, care apare în consemnările documentare timp de câteva secole (DERS: 125), fixând scriptic, poate, supranumele transmis ereditar, timp de mai multe generaţii, al aceleiaşi familii boiereşti. Numele este singular în inventarul antroponimic românesc şi, de altfel, dispărut cu totul în prezent. Ca şi în cazurile prezentate anterior, sunt mai consistente sub aspect numeric, îmbinările sintagmatice folosite în denominaţia defavorabilă şi ironică a fiinţei umane, cunoscând circulaţie timp îndelungat ca *porecle* fixate, unele, ca patronimice.

Putem afirma, în concluzie, că lexemul *gură*, prin semantica lui figurată, implicată în transferul în antroponomastică, conotează universul uman în mod preponderent negativ, prin descrierea succintă şi ironică a „lăudăroşeniei", „lăcomiei", „răutăţii", „invidiei", „laşităţii", dar, fapt rar pentru transferul numelor comune în onomastică în general, cunoaşte, de asemenea, apariţia şi fixarea prin unele compuse, a conotaţiilor pozitive, urmare a unei atitudini admirative explicite a denominatorului pentru unele calităţi umane. Similar sub aspectul numărului de derivate şi compuse care participă la formarea antroponimelor delexicale cu lexemul *gură*, cuvântul de substrat cunoaşte, prin conţinutul secundar, o porţiune a sensurilor asemănătoare cu acesta, similitudine care merge uneori până la sinonimia completă. Acest fapt se reflectă şi asupra planului formal: compunerea numelor bitematice are la bază îmbinarea cu aceleaşi calificative, atrăgând compuselor rezultate un conţinut relativ similar.

Privită comparativ cu prezenţa în antroponimie a celor două lexeme de mai sus, *limba* se află la baza unui număr sensibil mai mic de antroponime, care implică puţine derivate şi formaţii compuse. Realia acoperită de acest lexem în procesul de conversie antroponimică este, de asemenea, semnificativ mai redusă. Explicaţia ar putea viza, dincolo de conţinutul mai abstract cu care limbă cunoaşte circulaţie în plan figurat, faptul că denumeşte un organ aproape intern. Pe de altă parte, conţinutul figurat al acestui termen, cu posibile implicaţii deantroponimice, pare a fi fost acoperit, în bună măsură, de sinonimele sale parţiale – *buză* şi *gură*.

7. Transmiterea mai multor nume până în prezent are la bază şi unele **procedee derivative specifice** în exclusivitate planului secund, al **numelor proprii**, prin care se afirmă, în general, tipul de rudenie cu „capul juridic al familiei". Filiaţia se întâlneşte rar, avem a face cu câteva matronimice: *Buzan*, *Buzăţoiu*, *Buzuloiu* (CT), *Gureşoiu* (Constantinescu 1963: 290), unele patronimice (raportabile la baze lexicale diferite): *Buzărnescu*, *Bu*(*d*)*zescu*, *Buzoiescu*, *Buzulescu* (CT), *Gurescu, Gurănescu* (Constantinescu 1963: 290), iar pe seama relaţiei maritale se poate pune circulaţia unui *andronimic*, fixat în diverse variante morfologice: *Gureşoae*, *Gureşoaia* (*ibid*.).

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)

De remarcat frecvenţa *oiconimelor* care trimit la aceste supranume, care generează, prin combinarea cu afixele specifice, alte *patronimice*: *Buzău*, Petru este înregistrat documentar ca „moşul satului *Buzăieni*" (Constantinescu 1963: 226), de unde apariţia altor *supranume de domiciliere*: *Buzăianu*, cu variantă *Buzoianu*, detoponimice frecvente în onomasticonul actual (CT).

Concluzii. Observaţii

1. Denumind părţi diferite ale corpului, aceste trei lexeme cunosc, fiecare, semantică proprie, implicată, şi ea, în transferul antroponimic.

Însă, în ciuda diferenţelor semantice, normale, de altfel, toate cele trei cuvinte cunosc, prin sensurile secundare, cu impact antroponimic, o surprinzătoare convergenţă. Tustrele se referă, mai cu seamă în îmbinări, la „capacitatea" sau „incapacitatea verbală", au legătură cu ideea de „răutate", „invidie", „lăcomie", dar şi cu „elocvenţa", „darul de a vorbi frumos".

2. În cazul tuturor acestor lexeme, *semantica exactă* implicată în conversia antroponimică este dificil de reconstruit. De multe ori cheia o reprezintă adjectivele calificative care lămuresc oarecum conţinutul global al compuselor rezultate; decisivă ar putea fi, însă, analogia cu îmbinări similare ale unor denumiri de organe din aceeaşi zonă semantică.

3. *Frecvenţa* şi *productivitatea* lexicală în denominaţia umană par a avea o legătură cu tipul de conţinut specific fiecărui termen în parte. Astfel, termenii implicaţi în denumirea părţilor vizibile ale organelor vorbirii – *gură* şi *buză* – au, prin conţinutul propriu, dar şi figurat, legătură cu aspecte concrete ale existenţei, şi cunosc, pe de altă parte, o frecvenţă mare şi un număr semnificativ de derivate şi compuse care se află la baza unor familii onomastice numeroase. Comparativ, termenul *limbă*, legat de un organ aproape intern şi implicat în denumirea unor realităţi abstracte – „mijlocul" şi „calea de comunicare lingvistică" – de pildă, are o mult mai slabă vitalitate onomastică.

4. În ceea ce priveşte *vechimea* acestor antroponime este dificil de făcut o presupunere care să corespundă realităţii. Unele nume complementare, delexicale sau nu, apar încă din primele documente interne româneşti şi, cu siguranţă, data consemnării lor documentare nu corespunde cu cea a apariţiei şi formării lor. Înregistrarea scriptică a acestora se face, uneori, din simplă întâmplare, însă fonetismul specific, semantica implicată, dar şi tipul de compunere, sugerează că aceste supranume caracterizează etape vechi şi foarte vechi din evoluţia comunităţilor socio-umane româneşti, confirmând, desigur, faptul că mecanismul denominativ bazat pe nume de părţi ale corpului (uman sau animal) face parte din zestrea moştenită a culturii populare româneşti.

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)

SURSE. BIBLIOGRAFIE

Bogdan, Damian P, 1946, *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române*, Bucureşti, Institutul de studii şi cercetări balcanice, seria filologică, nr. 1.

Constantinescu, N.A., 1963, *Dicţionarul onomastic românesc,* Bucureşti, Editura Academiei.

CT = *Cartea abonaţilor la serviciul telefonic*. *Municipiul Bucureşti.* Editat de Ministerul Transporturilor şi Telecomunicaţiilor, Bucureşti, 1999.

DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, *A-C, F-L* (*lojniţă*), Socec şi Sfetea, Bucureşti, 1913 ş.u.

DERS = *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române* (*1374-1600*), (redactor responsabil Gh. Bolocan), Bucureşti, Editura Academiei, 1981.

Ionescu, Christian, 1975, *Mică enciclopedie onomastică,* Bucureşti, Editura Academiei.

Iordan, Iorgu, 1983, *Dicţionarul numelor de familie româneşti,* Bucureşti, Editura Academiei.

Emanuela I. DIMA
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iogu Iordan – Al. Rosetti”, Bucureşti

BDD-V2827 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:11 UTC)